

Cveto, Ljubljana, Ul. Pohorskega bataljona 213 (ustni vir); Viktor Osredkar-Boris, Sovodenj, Javorjev dol 3 (ustni vir); Jan-ko Jurca-Simon, Žiri 10 (ustni vir); Slav-

ko Šorli, Koper, Bidovčeva 11 (ustni vir); Jože Miklavčič, Cerkno 66 (pismeni vir); lastni spomini avtorja — soborca Bara.

Janko Mrovlje-Marko

JANEZKOVA ROŽICA

V zadnjem Zborniku grosupeljske občine je v prevodu objavljeno, kaj je napisal ameriški slovenski pisatelj Louis Adamič, rojak iz grosupeljske občine, o Dražgošah v svoji med vojno izdani knjigi »My native land« (Moja rojstna dežela).¹ Z ženo Stello sta jih obiskala l. 1932 z avtom iz Bohinja čez Rovtarico. Nanje sta se potem spominjala deset let kasneje, ko je v Ameriko prišlo poročilo o dražgoški bitki, ki je o partizanih govorilo še kot o gverilcih. Takole piše Adamič o svojem obisku v Dražgošah:

»Poletí 1932 sva bila Stella in jaz pri Bohinjskem jezeru. Hodila sva na dolge izlete po hribovitih poteh. Neko jutro sva prečkala ozko pot med dvema vrhovoma in se spuščala v dolino, ki naju je vabila z višine. Prišla sva v vas, Dražgoše imenovano.

To je bila ena od večjih slovenskih vasi, imela je približno 80 hiš z okrog 450 prebivalci; stara občina; starejši kmet, ki sem ga nagovoril, naju je ponosno odpeljal v cerkev in nama pokazal baročni oltar iz leta 1658.

Večina vaščanov je bila revna in se je komaj prebijala. Toda vas je bila zelo privlačna. Rože so rastle iz loncev in škatel na oknih prijaznih hiš. Kosilo v vaški gostilni blizu cerkve je bilo dobro. In vsakdo, ki naju je srečal, je bil presenečen, ker sva bila iz Amerike. Pogovarjal sem se z Dražgošani, ki so imeli sorodnike v Clevelandu, Pittsburgu in Iron Rangeu. Spraševali so me radovedno, ali jih poznam.

Toda najprijaznejši dogodek sva doživela, ko sva zapuščala Dražgoše. Na cesti sva srečala fantka, ki se je zaustavil pred nama, gledal naju je in se smehljaj. Bil je okrog 4 leta star, krepek, rdečeličen, s čopom zlato slamnatih las in bil je poln zdravja. Imel je srajco iz domačega platna, ki je bila še čista, in zakrpane kratke hlače do pod kolen. Svoje oguljene čevlje je na pol zaril v cestni prah.²

»Ali ni čudovit?« je vzkliknila Stella po angleško. Fantek ni razumel njenih besedi, je pa vedel, da sva ga vesela. »Kako ti je ime?« sem ga vprašal po slovensko. »Janezek,« je odgovoril. »Ja-ne-zek,« je ponovila Stella nerodno. »Džoni,« sem ji prevedel. Fantek je očitno vedel, da sva Amerikanca. »Moj stric Janez je tudi v Ameriki,« je rekel. Molče sva ga gledala. Široko odprte plave oči so izžarevale sonce in veselje. Neprenehoma se je živahno smehljaj.

Njegov pogled se je zaustavil na divji rožici ob robu ceste. Z okroglimi prstki je segel po njej, jo malo otresel in jo dal Stelli. Potem pa je naenkrat vzkliknil zbogom in zbežal.

Ko sva se vrnila v hotel ob jezeru, je Stella dala rožico v vazico z vodo. Govorila sva, da bova še šla v Dražgoše, toda tega nisva storila. Stella je vzela divjo rožico iz vazice in jo stisnila v knjigi. Še danes jo ima. Še celih deset let po tem srečanju sva se pogosto spominjala Janezka in razmišljala, kako je z njim. Stella je rada govorila: »Sedaj mora biti star okrog šest ali osem... deset... dvanajst let.«

Takole pa je napisal Adamič o spominih na Dražgoše, ko je iz poročil izvedel o dražgoški bitki in maščevalnem divjanju Nemcev:

»Ko so spomladi 1941 nacisti in fašisti zasedli Jugoslavijo, so Nemci prišli tudi v Dražgoše.

Približno 15 mesecev pozneje sem prejel v Ameriki sporočilo, da so Nemci v začetku 1942 uničili vas Dražgoše.

Dne 31. decembra 1941 proti večeru je prišla v vas precej številna četa slovenskih gverilcev, umikajoča se pred hudim mrazom v visokih hribovih. Razmestili so se po vaških hišah. Vaščani so kljub strahu pred posledicami radi pomagali gverilcem.

Nacistična vojska je bila razmeščena v približno 5 km oddaljeni postojanki. Ko so Nemci izvedeli, da so gverilci v vasi, so

9. januarja 1942 začeli z artilerijo obstreljevati Dražgoše. V dveh dneh so z obstreljevanjem uničili okrog eno tretjino hiš in poslopij v vasi.

Ko so začeli streljati na vas, je velik del žena in otrok ter nekaj moških zapustilo vas in se umaknilo v planino. Ko je spomladi sneg skopnel, so našli njihova trupla. Zmrznili so v snegu. Večina vaščanov je ostala v vasi. Ubogali so svojo vest in branili domove.

V nedeljo 11. januarja je nacistična pehota, okrepljena s tanki, oklepnimi avtomobili in s težko artilerijo, izvedla splošen napad na Dražgoše. Gverilci so se borili, pobili in ranili so približno sto Nemcev ter se med bojem umaknili iz vasi v hribe. Z njimi je odšlo mnogo vaščanov, mož in fantov, ki so se z njimi bojevali.

Ko so Nemci zavzeli vas, je bilo v njej še okrog 160 ljudi. Nemci so jim ukazali, naj prinesejo iz hiš vse, kar je vrednega, in naložijo na kamione. Tudi zlati baročni oltar so Nemci odpeljali iz vaške cerkve.² Prašiče, govedo in kokoši so poklali in odpeljali na tovarnjakih. Prazne hiše in gospodarska poslopja so Nemci zažgali ali uničili z ročnimi granatami in dinamitom. Vas so obkolili in ni bilo mogoče iz nje zbežati. Vsakega, bodisi moškega, žensko ali otroka, ki je pokazal najmanjši znak odpora ali nestrinjanja, so na kraju samem ustrelili. Žene in manjše otroke so zbrali. Kaj se je z njimi zgodilo, poročilo ni povedalo, le to, da so nekatere od njih vzeli meščani sosednjega mesta. Vse moške in fante, starejše od 12 let, so odpeljali na župniščni vrt in jih pobili z

mitraljezi. Poročilo ni navedlo števila žrtev. Računam pa, da jih je bilo med 40 in 50. Tudi imen ni bilo v poročilu.³

— — —

»Janezek,« je vzkliknila Stella, ko sem ji povedal, kaj se je zgodilo v Dražgošah.

Nisva zvedela za usodo fanta. Mogoče je zmrznil, bežeč v hribe z vaščani, a mogoče je bil med ubitimi na župniščnem vrtu. Če je še živ, je sedaj star približno 15 let. Mogoče je zapustil vas skupaj z gverilci, preden so jo zasedli Nemci. Bojim se, da je mrtev. Toda upam in zopet upam, da je še živ. V pogledu njegovih plavih oči, ko je ljubko dajal mali cvet Stelli, je bil up Slovenije.«

Opombe

1. J. Tomšič, Zapisek L. Adamiča o vasi Dražgoše, Zbornik občine Grosuplje 10, 1978, str. 247—250. Upokojeni kontraadmiral Janez Tomšič je objavil isti prispevek »Fantek in njegova vas« v TV 15, št. 3, 25. 1. 1979, str. 2. (Op. Fantek Janezek naj bi bil Janez Lušina-Mali). — 2. V resnici je dražgoške oltarje odpeljal tajnik muzejskega društva z dovoljenjem Nemcev v Škofjo Loko in so sedaj razstavljeni v Loškem muzeju kot odlični primerki rezbarstva iz 17. stoletja. — 3. Na Jelenščah in pri župnišču so Nemci pobili 11. in 12. januarja 1942 41 domačinov. V knjigi Ivana Jana »Dražgoška bitka«, Ljubljana 1971, so na straneh 331—332 ubiti Dražgošani naštet po imenih in starosti.

France Planina